

Koldingbogen

ÅRSTAL: 2013

FORFATTER: Lene Wul

TITEL: Kolding Stadsarkiv – det kommunale arkiv og borgernes arkiv

KORT RESUME: Kolding Stadsarkiv er en sammensmeltning af tre forskellige samlinger: Byhistorisk Arkiv, Kolding Kommunebiblioteks lokalhistoriske studiesamling samt Kolding Kommunes arkiv. To gange har arkivet kunnet fejre 25 års jubilæum. Første gang i 1990 som byhistorisk arkiv og en gang til i 2012 som stadsarkiv. Her kan arkivets historie læses.

Kolding Stadsarkiv – det kommunale arkiv og borgernes arkiv

Lene Wul

Kolding Stadsarkiv er en sammensmeltning af tre forskellige samlinger: Byhistorisk Arkiv, Kolding Kommunebiblioteks lokalhistoriske studiesamling samt Kolding Kommunes arkiv. Det har betydet en blanding af forskellige faglige traditioner og erfaringer samt resulteret i både muligheder og udfordringer gennem tiden. Det professionelle historikerfags arkivtradition har gået hånd i hånd med en systematik fra biblioteksvæsenet samt lokalhistorisk frivillighed og engagement. Arkivet har gennem årene virket i spændet mellem en kommunal institution, som er underlagt en national lovgivning overfor en bred folkelig interesse omkring den lokale kulturhistorie. To gange har arkivet kunnet fejre 25 års jubilæum. Første gang i 1990 som byhistorisk arkiv og en gang til i 2012 som stadsarkiv.

Siden 2006 har Stadsarkivet haft til huse i Nicolai-komplekset i den renoverede og fredede Borgerskole fra 1856. Foto: Brian Poulsen

Det lokale arkivvæsens udvikling

Den kommunale arkivdannelse begyndte i starten af det 19. århundrede i forbindelse med købstads- og landkommunalanordningen fra 1837 og 1841. De nye landkommuner (eller sogne) blev pligtige til at tage vare på deres protokoller og dokumenter. Med land- og købstadskommunallovene i 1867/1868 kom ligeledes bestemmelser om, at kommunalbestyrelserne skulle drage omsorg for, at arkivalierne blev opbevaret på betryggende vis. Det blev dog aldrig præciseret, hvad dette helt konkret indebar. Først med Statens Arkivers kassationsbekendtgørelse fra 1981 og Arkivloven af 1992 blev den kommunale arkivdannelse samt kassation og bevaring fastlagt nærmere.

Oprindeligt blev købstaden Koldings arkiv opbevaret på byens rådhus. I 1877 bestod det af ca. 400 protokoller og ca. 800 pakker med forskellige dokumenter. Hertil kom 70 pergamentbreve med vedhængende segl. Pergamenterne er blevet afleveret til Rigsarkivet og arkivalierne indtil 1869 blev overdraget til Landsarkivet i Viborg i 1934. Endnu i 1983 lå det resterende kommunale arkiv rundt omkring i forvaltningernes kældre.

Udviklingen op til Kommunalreformen i 1970 medførte imidlertid en voldsom stigning af lokalarkiver landet over. Mange borgere i de tidligere sognekommuner var bekymrede for, at deres lokalhistorie gik tabt med dannelsen af de nye storkommuner. Denne udvikling afspejlede sig også i Kolding. Omkring 1965 lykkedes det ingeniør Peder Fischer-Nielsen i samarbejde med det nystiftede *Arkæologisk og By-*

historisk Samfund for Kolding og Omegn at få etableret et byhistorisk arkiv for Kolding. Det indsamlede materiale blev i begyndelsen opbevaret hjemme hos Fischer-Nielsen på Jens Skyttesvej, indtil man i 1966 fik stillet et lille lokale til rådighed oppe under taget på Rådhuset. Fischer-Nielsen var bl.a. blevet inspireret af sine erfaringer fra Odder og det byhistoriske arkiv i Faaborg, som var landets første lokalarkiv, der blev oprettet allerede i 1937. Da Kolding byhistoriske arkiv blev oprettet var der kun 30 byhistoriske arkiver på landsplan. I dag er der over 500 lokalhistoriske arkiver i Danmark.

Et ønske fra biblioteket om at knytte bibliotekets lokalsamling sammen med det byhistoriske arkiv på Rådhuset og stigende pladsproblemer førte imidlertid til, at det byhistoriske arkiv i 1968 flyttede til kommunebiblioteket i Jernbanegade 25. Byarkivet blev omdøbt til Lokalhistorisk Samling og bibliotekar Inge Ladegaard blev ansat som afdelingsleder fra 1. november 1968. En stilling hun sad i frem til hendes afgang i slutningen af 1982.

I mellemtiden var Birgitte Dedenroth-Schou, der var uddannet historiker og tidligere havde været ansat på Rigsarkivet og Landsarkivet for Fyn, flyttet til byen i 1976 sammen med sin mand Poul Dedenroth-Schou. Poul Dedenroth-Schou var blevet leder af Museet på Koldinghus. Birgitte var fra begyndelsen aktiv på den lokalhistoriske front, og hun skrev bl.a. afsnittet om byens styre i det sidste bind af *Kolding i det tyvende århundrede*, der blev udgivet i 1982. I forbindelse med en kampagne i Vejle Amt for indsam-

Leder af Byhistorisk Arkiv: Peder Fischer-Nielsen og den efterfølgende leder af Lokalhistorisk Samling: Inge Ladegaard.

Siden start har billederne udgjort en vigtig og væsentlig del af arkivets samlinger. Foto: Brian Poulsen.

ling af foreningsarkiver i 1981-1983, blev Birgitte fra 1. januar 1982 tilknyttet arkivet med nogle timer.

Året senere i januar 1983 overtog Birgitte Dedenroth-Schou formelt ledelsen af *Lokalhistorisk Arkiv*, som der stod på skiltet på voksenudlånets etage på biblioteket. Der var tale om en 20 timers stilling, der blev suppleret med hjælp fra bl.a. tre erfarne frivillige: Eli Fischer-Nielsen (enken efter Peder Fischer-Nielsen), Ingrid Bruun og Alfred Graversen. Fra 1. januar 1984 blev bibliotekar Søren Flø Sørensen ansat i en 20 timers stilling. Arkivet var på dette tidspunkt vokset til 250 hylde-meter papirarkivalier og ca. 15.000 billeder.

Kommunens største fotoalbum

Billederne har fra begyndelsen udgjort et centralt indsamlingsmateriale blandt lokalarkiverne. Kimen til Kolding Stadsarkivs billedsamling, som i dag består af godt 1 million billeder, blev således lagt tilbage i april 1976, hvor arkivet deltog i den landsdækkende indsamling, der fandt sted under navnet: *Billedstormen*. *Billedstormen* var et samarbejde mellem Danmarks Radio og de lokalhistoriske arkiver i hele landet om en fælles indsats for at indsamle lokalhistoriske fotos og film fra private, der kunne blive en del af den fælles kulturarv. Den gang blev der i Kolding by afleveret eller udlånt ca. 2900 fotos, 226 lysbilleder og 303 negativer i forbindelse med indsamlingen. Der var mange indsamlingssteder overalt i kommunen. En stor del af de afleverede fotos stammede fra urmager Ludvig Thomsen, som blev overdraget af hans søn. De er i dag alle digitaliseret. Siden har Stadsarkivet modtaget flere store foto-

grafarkiver, heriblandt Peter Thastums og Kolding Folkeblads øvrige fotografers billeder fra begyndelsen af 1950'erne til 1993. Senere er fotos fra 1993-2001 kommet til. Samlingen er en fantastisk kilde til næsten et halvt århundredes billedhistorie i Kolding. Glæden var derfor stor, da afleveringen fandt sted i 1997. Museet på Koldinghus afleverede omtrent samtidig stort set hele sin fotosamling til Stadsarkivet, der siden løbende er blevet digitaliseret og registreret takket være ansatte i skånejob, flexjob og frivillige.

Med det digitale kameras ankomst er billedstrømmen ikke blevet mindre, men det har også rejst nye udfordringer i forhold til modtagelse, udvælgelse og løbende bevaring af det digitale medie.

Kommunalt arkiv i 1987

Den 13. oktober 1986 vedtog Kolding Byråd at etablere et stadsarkiv under ledelse af en stadsarkivar. Forinden etableringen havde der imidlertid været et langt forarbejde, der tog sin begyndelse tilbage i 1983, hvor Birgitte Dedenroth-Schou blev anmodet om at iværksætte en tilbunds-gående undersøgelse omkring journalisering, arkivering og kassationer i Kolding Kommunes forvaltninger. Undersøgelsen blev dokumenteret i en rapport, som lå færdig i slutningen af 1983. Undersøgelsen satte for alvor den kommunale arkivering og kassation på dagsorden.

Resultatet blev, at Kolding Kommune, som den første kommune uden for hovedstadsområdet, oprettede et stadsarkiv med ansvar for kommunes

arkivalier. I disse år kom der også fra statslig side øget fokus på lokaladministrationens arkivdannelse og varetagelse af de arkivmæssige hensyn. Det var en naturlig følge af, at 80% af det offentlige opgaver i forbindelse med kommunalreformen i 1970 var overgået til amter og primærkommunerne. Resultatet blev en ny arkivlov i 1992, der i §7 gav kommunerne mulighed for selv at oprette og drive egne arkiver. Deraf navnet §7-arkiv, som stadsarkiverne også kaldes i arkivsammenhænge.

I 1983 blev Birgitte Dedenroth-Schou leder af Lokalhistorisk Samling og siden har hun stået i spidsen for Kolding Stadsarkiv indtil hun gik på pension i 2012. Foto: Kolding Folkeblad.

I disse år blev flere nye stadsarkiver etableret, heriblandt Esbjerg (1991), Odense (1991), Vejle (1995) og Aalborg (1996). I dag er der knap 50 stadsarkiver i Danmark. Loven i 1992 var landets første arkivlov siden 1889, der fastlagde præcise krav til offentlige myndigheders arkivering. Det blev samtidigt

fastlagt, hvilke kommunale arkivalier der havde interesse og dermed skulle bevares for eftertiden. Disse bevarings- og kassationsbestemmelser er siden løbende blevet revideret. Landets stadsarkiver eller §7-arkiver udgør sammen med Statens Arkiver det offentlige arkivvæsen, der skal sikre forsvarlig kassation, bevaring og tilgængeliggørelse af arkivalierne samt bistå de kommunale myndigheder i arkivmæssige spørgsmål.

Sammenlægningen af Lokalhistorisk Arkiv (eller Lokalhistorisk Samling) og Kolding Kommunes arkiv var en realitet fra den 1. januar 1987. Arkivets første vedtægter og retningslinjer for arkivets kommende arbejde blev dog først vedtaget på et byrådsmøde den 9. marts 1987.

Kolding Stadsarkiv overtog hermed det arkivmæssige ansvar for de arkivalier i Kolding Kommune, der ikke længere var i administrativ brug. Ligesom arkivet fik til opgave at stille arkivalierne til rådighed for forvaltningen og interesserede borgere. Birgitte Dedenroth-Schou blev udnævnt til stadsarkivar og stillingen blev opnormeret til en fuldtidsstilling. Derudover fortsatte Søren Flø Sørensen i en halvtidsstilling for arkivet. Udover stadsarkivaren og bibliotekaren blev der oprettet to halvtidsstillinger: en sekretær og en arkivbetjent, der kort efter blev omdannet til en HK-stilling. Disse to stillinger blev omlagt til en fuldtids historikerstilling, som arkivar Anders Malling Aaboer fik i 2003. Arkivet har således samme personalenormering i dag, som det havde ved sin oprettelse, på trods af arbejdsopga-

Borgmester Per Bødker Andersen holdt tale i forbindelse med, at Stadsarkivet var flyttet til Staldgården.

Foto: Ole Friis.

Kommunesammenlægningen i 2007 betød, at Kolding Stadsarkiv modtog arkivalier fra de tre tidligere kommuner: Vamdrup, Lunderskov og Christiansfeld. Foto: Brian Poulsen.

vernes mangfoldighed og kompleksitet er vokset de seneste år. Det giver nogle særlige udfordringer i det daglige arbejde.

I 2012 gik Birgitte Dedenroth-Schou på pension efter mere end 30 års arbejde for arkivet. Birgitte er dog stadig tilknyttet stadsarkivet som frivillig. Hun blev afløst af Lene Wul, som er uddannet historiker med erfaring fra Statens Arkiver, museumsverdenen og Designskolen Kolding.

Fra Jernbanegade over Staldgården til Nicolai-kompleks

Stadsarkivet havde i begyndelsen fortsat til huse på hovedbiblioteket i Jernbanegade. Samtidig blev der etableret midlertidige magasiner i ledige lokaler i Klostergården. Arkivets virke som kommunalt arkiv gjorde dog, at også pladsen på biblioteket blev trang. Arkivets arkivalier fyldte efterhånden mere end 500 hyldemeter. I sommeren 1992 flyttede Kolding Stadsarkiv derfor til Staldgården til større lokaler og bedre faciliteter. 300 flyttekasser blev pakket og arkivets administration og læsesal rykkede ind i de lokaler, som Civilforsvarets region III havde brugt en kort overgang. Hermed var arkivet etableret i historiske bygninger og tæt på Museet for Koldinghus, som der var og er naturlige interesse-sammenfald med.

I 2002 pustede Fonden Realdania nyt liv i det gamle skolekompleks, Sct. Nicolai, der ellers tidligere havde været tæt på at blive nedrevet. I stedet blev flere bygninger fredet og der blev foretaget en total

Foto: Brian Poulsen.

restaurering såvel udvendig som indvendig. Dorte Mandrup arkitekter stod for opgaven og Nicolai-komplekset stod officielt klart i 2007.

I forbindelse med renoveringen af komplekset opstod muligheden for, at Kolding Stadsarkiv kunne blive en del af dette kulturelle center. Arkivet fik hermed mulighed for at rykke fra ét historisk sted til et andet. Denne gang til den gamle Borgerskole, som blev bygget i 1856 - netop i tidsrummet mellem landkommunalloven af 1841 og købstadskommunalloven af 1868. En ganske passende historisk ramme for et kommunalt arkiv.

Stadsarkivet rykkede ind i de nye lokaler før det samlede kompleks officielt blev åbnet, hvilket fejredes ved en indvielse den 17. juni 2006. På det tidspunkt var Nicolai Biograf og Café allerede flyttet ind i bygningen overfor Stadsarkivet i den gamle Forskole fra 1908. Og i de følgende år rykkede de øvrige

naboer ind: Nicolai for Børn, Nicolai Kunst og Design samt House of Design. I dag rummer og tilbyder Nicolai-husene et spændende og anderledes mix af nyt og gammel - tradition og fornyelse.

I den gamle Borgerskole har Kolding Stadsarkiv i dag samlet sin administration, læsesal og 2 nærmagasiner. Herudover har Stadsarkivet tre fjernmagasiner rundt i byen. I Brostræde 3-5, Nytorv 11 og Danish Crown bygningen på Havnen. Endelig har Kolding Kommune også købt magasinplads til arkivet i fællesmagasinerne hos Center for bevaring af Kulturarv ved Hornstrup – lidt uden for Vejle.

Kommunalreformen af 2007

En af de første store opgaver i de nye lokaler var overdragelsen af de kommunale arkivalier fra de tidligere kommuner; Christiansfeld, Vamdrup og Lunderskov, der nu blev samlet og registreret i Kolding Stadsarkiv. Udover at bevare Kolding Købstads arkivalier tilbage til 1869, så har Stadsarkivet nu også de gamle sogneprotokoller og arkivalier fra de tidligere kommuner tilbage til 1842.

I dag er det meste af forvaltningernes papirarkivalier afleveret fra både de tidligere kommuner og den tidligere Kolding Kommune. Derimod er der endnu en del kommunale institutioner, som ikke har afleveret deres materiale. Det gælder plejehjem- og plejecentre, såvel som børne- og skoleinstitutioner. Udvidelsen af Kolding Kommunes geografiske område har også betydet, at Stadsarkivet ikke har samme lokalviden om de byer, som tidligere var

selvstændige kommuner. Her spiller lokalarkiverne i de respektive byer en central rolle, som lokalhistoriske videnspersoner, der kan trækkes på. Samarbejdet i Arkivsamvirket i Kolding Kommune, der består af Kolding Stadsarkiv og de 7 lokalhistoriske arkiver i kommunen, er da også til gensidig gavn og inspiration.

Digitale udfordringer

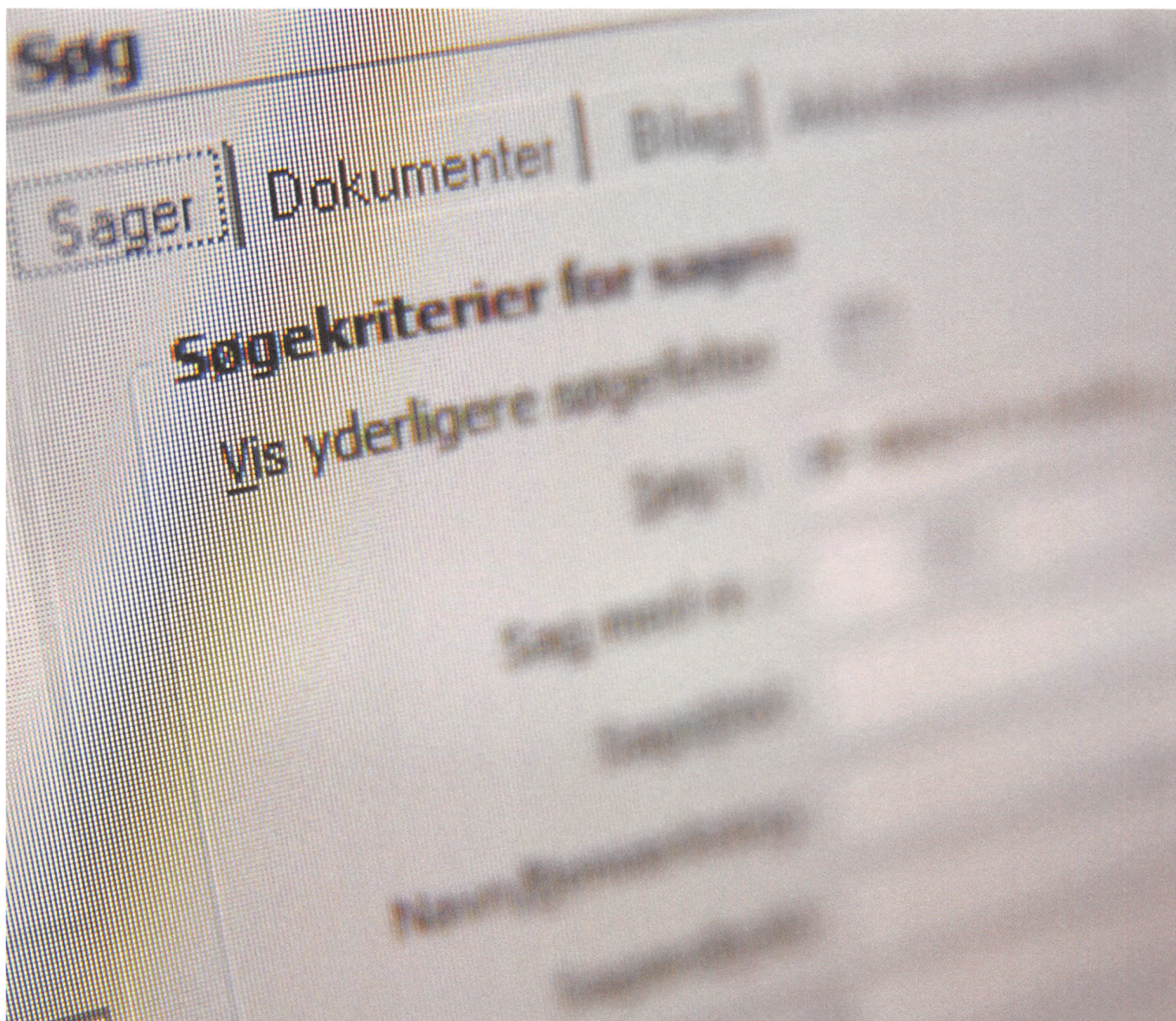
I 1990 var et af de dengang helt relevante emner, som blev diskuteret mellem forvaltning og stadsarkivaren, den anvendte papirkvalitet i kommunen. Det var ikke altid, at den kommunale indkøbschefs prioriteringer opfyldte de forventninger og krav til papiret, som en langtidsbevaring af arkivalier kræver.

I dag er det andre udfordringer, som har meldt sig. Papir er blevet en saga blot – i hvert fald i kommunal dokumentationssammenhæng, hvor alt er blevet digitalt. Det vil sige, det er ikke længere hyldemeter af papirarkivalier, der primært skal tages stilling til, men derimod data og bits – og dermed også læsbarhed af digitale data i fremtiden. Det stiller nye og anderledes krav til forvaltningerne og deres medarbejdere i forhold til systematisk og konsekvent dokumentation af sagsbehandlingen. Ligesom det stiller særlige krav til metadata – dvs. data om data.

Det har også givet Stadsarkivet nye udfordringer, idet bevaring i forhold til IT-arkivalier først og fremmest handler om sikring af læsbarhed, genfindning og forståelse af data i fremtiden. Det kræver stigende ressourcer til løbende konverteringer til fremtidssik-

Stadsarkivets rolle er at vejlede forvaltningerne om arkivforhold. Tidligere var papirets kvalitet afgørende. Foto: Brian Poulsen.

I dag er alt kommunalt materiale digitalt – og bevares digitalt. Det stiller særlige krav til dokumentationen af det sagshåndteringssystem, som anvendes ude i forvaltningerne. Foto: Brian Poulsen.

rede digitale formater. Foruden kvalitetstjek af data så de ikke 'forsvinder' eller forgår fysisk.

Arkivets digitale udfordringer er ikke blot i forhold til de data, som er født digitale, men også til en række af arkivets analoge materialer, som fx gamle film og lydoptagelser. Flere af disse står i dag over for en akut fare for at nedbrydes, hvis de ikke snarest muligt sikres en digital konvertering. Ligeså digitaliseres på landsplan store mængder papirarkivalier i disse år ud fra både bevarings- og formidlingshensyn. En digital kopi gør det således muligt at skåne gamle og skrøbelige dokumenter samtidig med, at det åbner for nye formidlingsmuligheder.

Hjertet i arkivet har i alle årene været læsesalen, som traditionelt set har været måden arkiverne tidligere har stillet deres arkivalier til rådighed. Men med internettet og de mange digitale platforme, har kravet og forventningerne til, hvordan arkivets samlinger stilles til rådighed, også ændret sig. Forudsætningen for udvikling af nye formidlingstilbud er imidlertid en sammenhængende registrering. Et arbejde som er ressourcetungt og som stiller store krav til både systematik og løbende kvalitetskontrol. Arkivets frivillige har gennem årene hjulpet og spillet en afgørende rolle for, at nogle af disse opgaver, har kunnet blive løst.

Stadsarkivets formidling foregår i dag i stigende grad via de digitale platforme, som hjemmeside, KoldingWiki (det tidligere Kolding Leksikon), Historisk Atlas og arkivets facebookside. Arkivet, som

har haft en lang tradition for løbende udgivelser af historiske publikationer, bestræber sig tillige på også at gøre disse tilgængeligt digitalt. Kolding Stadsarkiv gennemgår således i disse år en spændende proces fra udelukkende at være et analogt arkiv til også at inkludere det moderne digitale arkiv, hvor vidensdeling og professionalisme går hånd i hånd.

Referencer

- Bro, Henning. *Frederiksberg Stadsarkiv – Fra arkivkasser til det digitale*. 2013.
- Kolding i det tyvende århundrede indtil kommunesammenlægningerne i 1970. Bd. 3
- Arkivfond A250. Kolding Stadsarkiv.
- Byrådsprotokoller for Kolding Kommune. Kolding Stadsarkiv.
- Saglig Samling. Kolding Stadsarkiv.